

Apie GAMTOS virsmą, vyksmą, apie šios akimirkos žavesį ir trapumą...

Marija VYŠNIAUSKAITĖ-JANKAUSKIENĖ

Šių metų žurnalo „Žemaičių žemė“ keturioliktoje numeryje atidavėme pagarbą rugsėjo 28 d. Anapilin išėjusiai iškiliai Žemaitijos gamtininkei Marijai Vyšniauskaitei-Jankauskienei (1954–2022). Marija gamtą ne tik stebėdavo,

tyrinėdavo, bet ir fotografuodavo. Turėjo talentą rašyti. Džiaugiamės, kad jos dukters Lauros ir brolio Stanislovo dėka šiandien turime galimybę pluoštelį jos tekstų bei nuotraukų paskelbti mūsų žurnale.

PAVASARIS

Vasario pabaigoje nudžiuginęs ankstyva šiluma, pavasaris neskuba... Beria pavienius šykštokus saulės spindulius, retkarčiais pažeria saują šlapių snaigių, pagąsdina šaltuku. Dažnai dulksnoja, klosto žemę ilgai užsigulintais rūkais... Dauguma gandrų dar laukia sugrįžtančių savo šeimininkų, kai kur jau daugiau kaip savaitė savo antrųjų pusių laukia pavieniai gandrai... Juoduoja, aižėja ežerus kaustęs ledas, ant jo tupia vis gausiau sugrįžtantys vandens paukščiai. Pavasaris jau čia, peržengėme balandžio slenkstį! Atidžiau pasižvalgę pamatysime daugybę atgijimo ženklų, kasdien jų vis gausiau.

Žemė bunda, ražosi iš po žiemos miego.... Norisi vis daugiau būti lauke, džiaugtis žengiančiu pavasariu, pirmais žiedais, paukščių čiulbesiu, permainingu dangumi, sutiktu kaimynu, bendradarbiu, artimuoju... Su Prisikėlimu!!!

***

Kovo mėnuo lėkte pralėkė... Negailejo kaitrios saulės, dienomis džiugino neįprasta šiam mėnesiui šiluma... Ir skania, saldžia klevų sula... Pirmais gėlių žiedais ir spalvingais peržiemojusiaiis drugiais... Jei vasaris negailėjo kritulių, tai kovo mėnesį jų praktiškai nebuvo... Išdžiūvo potvynių užlietos vietos, migruojantys paukščiai ieško kur nutūpti, pasimaitinti, atsigerti... Giedrios, mėnesienos nutviekstos

Gulbė

naktys dar sukausto žemę šaltuku... Dar gali vaikščioti po miškuose telkšančias nedideles aukštapelkes, paskanauti ten užsilikusių spanguolių... Sugrįžusios, nuošalesnių perimviečių ieškančios gulbės giesmininkės turi tenkintis nedideliais lopiniais atitirpusių bebraviečių, pelkių... Šalia jų ir pilkųjų gervių porelė, kurios pabėgėjusios ledu stengiasi užsimaskuoti nendryno ar išdžiūvusių beržų fone...

***

Vos pasibaigus už keliasdešimt metrų nuo lizdo vykusiems miško kirtimams, paprastieji suopiai skubiai ėmėsi tvarkyti pernykštį lizdą – padidino jį, apkaišė keliomis žaliomis eglių šakomis ir jau šildo gūžtą. Būriais traukia kikiliai, įvairūs strazdai, varnėnai, kiti sparnuočiai... Tai vienur, tai kitur saulės atokaitoje girdisi balandžių keršulių ūbavimas, giesmininkų, baltabruvių ir juodųjų strazdų įmantrios giesmės, karetaitės aštroka ir liepsnelės švelni vinguriuojanti giesmė...

***

Dar nedygsta pavasariniai bobausiai, bet įsižiūrėjus galima pamatyti tikrą grybų įvairovę: įvairios kempinės, pernykščių žvaigždinų likučiai, miegančiosios rievės, austriškosios plačiataurės ir kiti.

***

Lapuotynų atšlaitėse melsvomis akutėmis į dangaus žydrynę sužiūro triskiautės žibuoklės, nendriai kai kur baltuoja pirmi plukių žiedai. Šalti niuotose saulėtose vietose gelsvuoja pražangialapės blužnutės, šalia pirmuosius žiedelius išskleidė pavasarinis švitriešis. Apleistoje, mišku pavirtusioje sodybvietėje dar bando išlikti ir gan gausiai žydi baltosios snieguolės... Žiūri į jas ir susimąstai apie

Plukės

Trolio gėlė, auksagalvis

Gamtos virsmą, vyksmą, apie šios akimirkos žavesį ir trapumą...

Gėrėkimės, grožėkimės, pavasaris šalia mūsų!

VASARA

Štai jau birželis ... Barsto takus baigiančių peržydėti obelių žiedlapiais, vilioja melsvais neužmirštuolių žiedais, svaigina dar vis naujai besiskleidžiančių žolynų kvapais.

(Nukelta į 34 p.)

Juodasis Apolonas

***

Vasara kaip daugiaspalvė plaštakė džiugina mūsų širdis, vilioja ją pavyti, pasidžiaugti nepakartojama jos dienų įvairove. Ilgai užtrukusią kaitrą gausiu lietumi palaistė rugpjūtis. Pakastuvos užželiantis ežeras nebeklega paukščių balsais, balseliais. Bet jų čia dar yra ir gana įvairių. Tvarkosi po išsišėrimo atželiančias plunksnas, maitinasi, šildosi saulės atokaitoje. Sultekio tvenkinys dunkso miškų apsuptyje, o įrengtu Paplatelės pažintiniu taku pasigrožėti juo į apžvalgos bokštą vis skuba poilsiautojai. Gal gausėnis lietus papildys požeminius vandens klodus ir atgaivins pirmą kartą visiškai išdžiūvusias Pilelio šaltinio ištakas. Sumintas takas, suvažinėtas keliukas liudija, kad pasisemti čia vandens yra daug norinčių. Didžioji šaltinio akis net sklidina iki kraštų. Čia ir augalija vešlesnė, plazdena įvairiaspalviai drugiai. Bet vanduo čia jau kitoks, nerekomenduo-

Liepijų dilgėlinukas

jama naudoti gėrimui. Miškuose dar galima paskanauti mėlynių, katuogių, aviečių, laukinių serbentų. Gamta visada gyva, tik įsižiūrėkime, gėrėkimės ir tausokime.

RUDUO

Rugsėjo mėnesio antroje pusėje, spalio pradžioje matome didžiulius pulkus migruojančių žąsų, gervių, gulbių, pempių ... Girdint jų liūdnas giesmes, girgsėjimą, į širdį braunasi artėjančių darganų, ilgėjančių naktų nuojauta. Nors paukščių migracija vyksta didžiąją metų dalį, bet ryškiausiai ji matoma rudenį. Rugpjūčio gale ilgesingai atsiveikinome su šalia mūsų perėjusiais baltaisiais gandrais... Ruduo žengia atversdamas spalvingas dažų paletes... Vis dažniau pakeliame žvilgsnį į rudenė-

Nendrės prie ežero

Beržai rudenį

jančios saulės nutviekstą dangaus mėlynę, vis labiau suklūstame išgirdę vienokį ar kitokį gamtos garsą. Stebėkime, grožėkimės įvairiaplunksniais sparnuočiais, stenkimės juos pažinti ir branginti! Ne tik išskrendančius, bet ir pasiliekančius mūsų gyvenamojoje aplinkoje.

***

Po kelias dienas trukusio įkyraus rudeninio lietaus šiandien savo spinduliais pradžiugino saulė. Žemė pažliugusi, vandens srantai nuo kalvų upeliais, griovomis, per pelkes ritasi link Platelių ežero... Ežere dar galima pamatyti didžiųjų dančiasnapių, klykuolių, gulbių būrelius ar poreles... Pušyje barbena didysis margasis genys, čirpena nykštukai, lipučiai, zylutės. Gaudupio nušienautoje pelkėje ant

Česnakas Godeliuose

kupstų dar raudonuoja spanguolių vitamingi karoliai... O ant kankorėžio sudygę trapūs grybai ir garbanotosios alvytės džiaugiasi lapkričio aštuntosios šiluma...

ŽIEMA

Kai ežeras groja ledo instrumentais, neišgirsti jo negali. Tik reikia stabtelti ir įsiklausyti... Kiekvienoje įlankoje, užutekyje, užuolankoje vis kita muzika, vis kiti garsai... Gros tol, kol ežerą visiškai sukaus-

(Nukelta į 36 p.)

Ežeras rudenį

Ažuolas

tys ledas. Paskui poškės, aidės, dejuos, lyg norėdamas išsivaduoti iš jį sukausčiusių ledo grandinių. Bet tai bus vėliau, spustelėjus dar stipresniems šalčiams. Kol kas ledu užtraukta tik vadinamoji „gintališkėnų“ ežero dalis iki Šončelio salos, pietinė Laumalenkų ežero dalis apie Gaidsalę bei kai kurie mažesni užutekiai, kur vėjas taip neįsiūbuoja ežero vandens galybės.

***

Ežero viduryje būriais kyla ir leidžiasi kuoduotosios, didžiosios ir kitos antys. Nendryne tarp ledų sangrūdų slepiasi paprastųjų laukių grupelė. Virš jų ratus vis prasklendžia, žvalgosi nuo Plokštinės miškų atskridę du ar net trys didingi jūriniai ereliai. Jei, pajutę šalčius, pietuosna vis dar skuba paprastieji suopiai, gulbės giesmininkės, tai jūriniai ereliai išlieka ištikimi savo perimviete, niekur toli nuo jos nesitraukia ir turi kažkaip išgyventi šaltąjį laikotarpį. Gulbės nebylės susitikusios džiaugiasi viena kita ir suplaukusios greta išlenktais kaklais padaro gražią baltą ištikimybės širdelę.

***

Keliaujant pravalymais ar pramintais Šeirės miško takais negali nesigrožėti gamtos sukurtais žiemos stebuklais, įmantriomis medžių, sniego figūromis... Atrodo jos gyvos, tuoj pajudės, parbils, nusijuoks ar kukliai šyptels... Negali nesistebėti darbščiais maisto ieškančiais miško paukšteliais, nuostabaus grožio mėlynosiomis zylutėmis, plušančiomis nendryne, ieškodamos maisto. Gamta gyva, ji kasdien mainosi, keičiasi, stebina, gaivina...

***

Šaltukas gražiais ornamentais išpuošė verandos langus, pro kuriuos vis ryškiau skverbiasi ryškėjantys, ilgėjantys saulės spinduliai. Per naktį sustirę paukščiai skuba pasisotinti ir pasišildyti iš vidaus bei išorės. Kelias pavilioja link Pamedlinčių, kur dunk-

Gulbės nebylės su jaunikliais

Kikilio patelė

so daug didelių pusapvalių kalvų. O nuo vienos iš aukščiausių, per kurį prasiraito keliukas, atsiveria nuostabūs vaizdai link Liepijų, Pamedlinčių vienkemių, Beržoro ir net giliame duburyje telkšančio Platelių ežero...

***

Sekmadienis... Už lango spaudžia beveik dvidešimties laipsnių šaltukas. Bet saulė kviečia, vilioja... ir jau šildo... Vėjo nėra, o vos vos juntamas dvelkimas pažeria tik sniego krištolą nuo baltu aprėdu

pasipuošusių medžių... Pasidabruotos šakos, nenusakomais kristalais sužvilgusios žolės... Tolumoje puriu sniegu brendanti vieniša stirna... Kalnelis, posūkis, vingis... Kopolyčios, koplytėlės medžiuose... ir pietuosna kviečianti saulė... Stirbaičių vienkemini kaimas... Negyvenamos ir dar gyvybingos sodybos... Gyva šio kaimo dvasia, kurią čia pajunti...

PASKUTINYSIS MARIJOS PAVASARIS – 2022-IEJI

Vis labiau artėjame prie pavasario lygiadienio... Daug saulės, kuri vis anksčiau beldžiasi į mūsų langus. Neramios dienos dėl karo siaubo mums broliškoje šalyje... Naktimis šaltis dar stingdo žemę, stengiasi savo gniaužtuose išlaikyti didesnius vandens telkinius, paskutinius sniego lopinius miškuose... Nedrąsiai kalasi pirmieji žiedų daigai... Širdį virpinanti juodojo strazdo giesmė saulei leidžiantis ir nepakartojamas sugrįžusio varnėno plakimas sparneliais, atradus senąjį ar naujai iškeltą inkilą... Stebėkime ir džiaukimės kiekviena akimirka, nes ji nepasikartoja!

(Nukelta į 38 p.)

Skrenda pempės ir varnėnai

***

Šiandien Vieversio diena... Sujaukdamas pavasario laukimą suriaumojo karas Ukrainoje... Ieškodama nusiramino išskubėjau link Pamedlinčiuose stūksančios kalvos... Kadangi ant jos ilgus metus stovėjo tranguliacijos bokštas, vietiniai jį dar vadina Bokšto kalnu. Šalia jo buvo Staricos – ilga, ozą primenanti kalva, kuri kaip ir Pamedlinčių kalnas sovietmečiu nukentėjo nuo žvyro kasybos. Nuo šitos aukštumos atsiveria puiki panorama link Beržoro bažnytkaimio, Platelių ežero, link tolimon nubanguojančių Ubagų ir Švitrės bei kitų kalvų kalvelių...

***

Visur dar sniegas, tik nedideli lopinėliai plikos žvyringos žemės... Dar lipant kalvon išgirstu pirmą cyrulio, vieverselio giesmelę, po to antrą, trečią, vėliau dar vieną... Link Liepijų miškų pratirpusiame griovyje maisto ieško porėlė gulbių giesmininkių. Padange praskrenda dvi gervės, ratus suka pavienis suopis... Pavasaris jau mūsų žemėje... Reikia taikos, reikia vienybės...

PRIESAKAI: „Būkime draugiški aplinkai, tiems, kuriuos netikėtai aptinkame, pastebime...“

Grožėkimės, keliaukime, stebėkime ir stebėkimės mažais gamtos stebuklais. Jų pilna aplink, jie draugiški mums, o mes būkime draugiški aplinkai, tiems kuriuos netikėtai aptinkame, pastebime. Nelieskime, neglostykime, nesineškime namo radę jauną dar pūkuotą paukštuką ar mamą laikinai paliktą kiškutį, stirniuką, kitą jauniklį. Jais rūpinasi tėvai, o mes, imdamiesi juos globoti, juos vis tiek vienaip ar kitaip pražudome. Radę ant tako, perkelkime į kitą saugesnę vietą – ant medžio šakos ar šalia tako esantį žolyną.

***

Prieš pradėdami pjauti žolę skirkime nors pusvalandį ploto apžiūrai, nes lizde tupinti kurapka, griežlė ar pempė nesitrauks nuo lizdo, o stirniukas ramiai miegos iki tol, kol jo mama grįš ir švelniai lyžtelės per margą, su aplinka susiliejančią jauniklio

Žinginyš

kailiuką. Arba sumals žolės smulkintuvas, šienapjovė... Šienapjūtės metu pražudoma daug jaunų gyvūnų, pasigailėkime jų, palikime geriau ruožą nenušienautą, jei ten stebime besilankančią stirną ar girdime vakarais kreksinčią griežlę. Tokiame paliktame nešienautame pievos gabalėlyje saugiai išsives jauniklius pievų paukščiai, pasislėps jauniklius auginantys kiti gyvūnai, sėklas pabers žydintys pievų augalai.

***

Pjaudami veją kieme ar sode palikime lopinėlių žydinčių augalų. Ten galės nutūpti bitės, kamanės, drugeliai, ropinės vis labiau nykstančios boružėlės, kiti vabzdžiai. Pagalvokime apie savo vaikus ir anūkus, kur jie, jei ne savo sodyboje, pažins rasakilas, gysločius, veronikas, neužmirštuoles, raktažoles, žiognages ir kitus augalus, ant jų ropojančius vabaliukus, medų renkančias bitutes ir išmoks juos branginti bei saugoti. Tik visų mūsų dėmesys supančiai gyvenamajai aplinkai gali būti perduota iš kartos į kartą.

Stirna